

РИСКИ И НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ В РЫБНОМ ХОЗЯЙСТВЕ И ДЕЙСТВИЯ УКРАИНЫ В БОРЬБЕ С ННН-РЫБОЛОВСТВОМ

Аннотация. В работе рассмотрены научно-методические подходы к оптимизации рыбохозяйственного бизнеса с учетом рисков и неопределенностей. Определены выгоды от осуществления деятельности в аквакультуре с учетом опыта Соединенных Штатов Америки. Сделан обзор рисков ведения рыбного хозяйства в разрезе экономического, экологического и социального аспектов. Доказано, что некоторые риски и неопределенности могут решаться регионально, например борьба с ННН-рыболовством, а влияние климатических изменений – только в мировом масштабе. Предложены практические шаги по присоединению Украины к Соглашению о мерах государства порта для предупреждения, сдерживания и ликвидации ННН-промысла, определение обязанностей государства порта, обязанностей государства флага и прибрежных государств, обязанностей государства рынка.

Ключевые слова: риски, отрасль, порт, импорт, рыбное хозяйство, нерегулируемое и неподотчетное рыболовство, аквакультура, запасы рыб, рыбохозяйственные субсидии.

RISKS AND UNIQUETIES IN FISHERIES AND ACTION UKRAINE IN FIGHT AGAINST NON-FISHING

Summary. The article explores the scientific and methodical approaches to optimization of fishing business taking into account risks and uncertainties. The benefits of aquaculture activities have been identified, taking into account the experience of the United States of America. An overview of the risks of fishing in the economic, environmental and social aspects has been made. It is proved that some risks and uncertainties can be solved regionally, as the struggle against IUU fishing, and the impact of climate change only on a global scale. Practical steps for joining the Port State measures to prevent deter and eliminate IUU fishing, determination of obligations of the port state, obligations of the flag State and coastal states, obligations of the state of the market are proposed.

Key words: risks, industry, port, import, fishery, unregulated and indiscriminately fishing, aquaculture, fish stocks, fishing subsidies.

УДК 338.242:347.77

Вірченко В. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Virchenko V. V.

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Economic Theory, Macro- and Microeconomics,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню системи інституцій, що регулюють відносини інтелектуальної власності в Україні. Визначено сутність та значення інституційного регулювання у забезпеченні реалізації та розвитку відносин інтелектуальної власності. Проаналізовано генезис інституційних основ реалізації відносин інтелектуальної власності в Україні. Досліджено зміст та структуру формальних інституцій, що впорядковують повторювані взаємодії між учасниками відносин інтелектуальної власності. Розглянуто сутність, структуру та значення неформальних інституцій у регулюванні відносин інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: інституційне регулювання, інтелектуальна власність, формальні інституції, неформальні інституції, транзакційні витрати.

Вступ та постановка проблеми. Історія європейської цивілізації переконливо засвідчує, що об'єктивно необхідною умовою науково-технічного прогресу, а також розвитку літературно-мистецької діяльності є належний захист свобод, прав та інтересів суб'єктів інтелектуальної діяльності. Генезис та інституційне закріплення права інтелектуальної власності стимулює винахідництво та впровадження результатів науково-технічної діяльності у виробництво, зумовлює зростання ролі представників сфери науки і мистецтва у суспільному житті, а також стає

потужним джерелом прогресивних змін у політичній, економічній, науковій та освітній сферах суспільного життя.

Об'єктом інституційного регулювання завжди виступають суспільні відносини, які постійно виникають, розвиваються, змінюються та припиняються. Таким чином, незважаючи на те що інституційне закріплення немайнових та майнових прав творців інтелектуального продукту вперше відбулося у країнах Європи ще в XVII ст., дослідження інституційних засад реалізації відносин інтелектуальної власності зберігає свою актуальність і

в сучасних умовах, адже лише глибоке та всебічне охоплення формальними і неформальними правилами усієї сфери суспільно-економічних відносин, які виникають у процесі привласнення та комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, дає змогу на належному рівні захищати права та інтереси творців інтелектуального продукту, а також заохочувати їх до подальшої творчої праці на користь суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність та різні форми інституційного регулювання відносин інтелектуальної власності були висвітлені як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній літературі. Належне місце в розробленні цієї наукової тематики займають праці В.Д. Базилевича, О.П. Орлюк, А.О. Кодинця, Є.І. Ходаківського, В.П. Якобчук, С. Левітські, Г. Хелмке, Дж. Ходжсона та ін.

В.Д. Базилевич дослідив зміст, функції та генезис міжнародної системи охорони і захисту прав інтелектуальної власності, а також приділив увагу нормативно-правовому регулюванню відносин інтелектуальної власності в Україні [1, с. 369–372]. О.П. Орлюк проаналізувала поняття та джерела вітчизняного права інтелектуальної власності, а також розглянула гносеологічні аспекти становлення та розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [2, с. 56–60, 90–91]. А.О. Кодинець розкрив зміст колізій законодавчого регулювання відносин інтелектуальної власності [3, с. 12–15].

Є.І. Ходаківський та В.П. Якобчук ґрунтовно проаналізували структуру державної системи охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні, а також охарактеризували принципи та особливості міжнародного регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності [4, с. 175–177]. Г. Хелмке та С. Левітські дослідили сутність, основні види неформальних інституцій та їхній вплив на розвиток суспільних відносин [6, с. 728–732]. Дж. Ходжсон здійснив системний ретроспективний аналіз особливостей генезису системи охорони прав власності у Великій Британії протягом XVII–XVIII ст., а також дослідив її вплив на соціально-економічний розвиток країни [7, с. 87–89].

Водночас питання, пов'язані з комплексним аналізом змісту і структури формальних та неформальних інституцій, що урегульовують відносини між суб'єктами інтелектуальної діяльності, а також дослідженням їхнього впливу на реалізацію відносин інтелектуальної власності в Україні, на нашу думку, так і не отримали належного висвітлення у науковій літературі. У розглянутих вище працях інституційні засади регулювання відносин інтелектуальної власності досліджуються переважно розрізнено та без урахування концептуального каркасу нової інституційної теорії.

Метою статті є комплексне дослідження інституційних засад реалізації відносин інтелектуальної власності в Україні. Завдання дослідження підпорядковані досягненню поставленої мети і спрямовані на: вивчення сутності та значення інституцій у забезпеченні ефективної реалізації та прискореного розвитку інтелектуальної власності; дослідження змісту та структури формальних інституцій, що впорядковують повторювані взаємодії між учасниками відносин інтелектуальної власності; аналіз сутності та значення неформальних інституцій у регулюванні відносин інтелектуальної власності в Україні.

Результати дослідження.

Система інституцій, які впорядковують та внаормовують суспільні відносини у сфері цивільного та господарського обігу результатів інтелектуальної діяльності, є не лише об'єктивно необхідним складником цивілізованого

ринку інтелектуальної власності, а й важливим акселератором розвитку сфери науки, техніки та мистецтва, що сприяє мінімізації трансакційних витрат та ефективній комерціалізації результатів творчої праці на ринку інтелектуальної власності.

Інституціоналізація обміну і виникнення ринку інтелектуальної власності як організованої форми купівлі-продажу результатів інтелектуальної діяльності призвела до скорочення трансакційних витрат, пов'язаних з обміном прав власності на об'єкти інтелектуальної власності. Ринок інтелектуальної власності та його інституційна структура сприяють розповсюдженню інформації, встановленню контактів між територіально розосередженими агентами, а також формуванню процедур і норм, за допомогою яких вони координують діяльність.

Застосування у рамках дослідження інституційних основ реалізації відносин інтелектуальної власності концептуального каркасу нової інституційної теорії дає змогу зрозуміти, як в умовах існування трансакційних витрат і обмежених когнітивних здібностей економічним агентам вдається максимізувати корисність і швидко приймати ефективні рішення, незважаючи на обмежену інформаційну функцію ринку, непередбачуваність і надзвичайну динамічність ринкового економічного середовища, а також високу ймовірність опортуністичної поведінки з боку контрагентів.

На нашу думку, інституції становлять сукупність формальних і неформальних правил та норм поведінки, що виконують функцію обмежень у ситуації вибору, а також механізмів санкціонування, які забезпечують їх дотримання шляхом створення додаткових витрат для порушників. Механізми санкціонування є компонентами інституційної структури суспільства внаслідок того, що лише чинні інституції можуть виконувати регулюючу функцію. Таким чином, до інституційних засад реалізації відносин інтелектуальної власності ми будемо відносити формальні та неформальні правила і норми поведінки суб'єктів інтелектуальної власності.

При цьому хоча органи державного регулювання та саморегульвні організації і не можуть бути віднесені до інституцій, вони виконують важливі інституціоналізовані функції, забезпечуючи механізм санкціонування у сфері цивільного та господарського обігу результатів інтелектуальної діяльності. Інші ж організації на ринку інтелектуальної власності, по суті, підпорядковують свою діяльність наявній системі інституцій і можуть розглядатися як цілісні ієрархічні системи локальних правил, тобто внутрішніх інституцій, що урегульовують діяльність структурно відособлених груп індивідів у сфері прийняття рішень, пов'язаних із використанням обмежених економічних ресурсів [1, с. 299]. Відповідно, тоді як органи державного регулювання організовують та унаормовують діяльність економічних суб'єктів на ринку інтелектуальної власності, інші організації є звичайними одиницями координації, які функціонують для досягнення цілей, що є спільними для їх учасників.

Таким чином, відносини інтелектуальної власності як організована форма привласнення та розпорядження правами на інтелектуальний продукт не можуть існувати без інституцій, які конституюють ринок інтелектуальної власності, формують механізм його функціонування і від яких безпосередньо залежить його загальна ефективність.

В умовах невизначеності, надзвичайної волатильності та непередбачуваності економічного середовища інституції відіграють вирішальну роль у формуванні основи для прийняття рішень. Визначаючи матриці та схеми поведінки суб'єктів інтелектуальної власності, інституції

виконують функцію забезпечення економічних агентів надійною інформацією про ймовірні дії інших індивідів, що дуже важливо, враховуючи їх обмежену раціональність. Отже, ринок інтелектуальної власності не може бути «вільним» у розумінні класичного лібералізму, адже відносини між його учасниками врегульовуються системою інституцій. Проте інституції не обмежують діяльність економічних суб'єктів, а навпаки, створюють додаткові можливості для них за рахунок зниження трансакційних витрат.

Складна діалектична природа інституцій, що врегульовують відносини інтелектуальної власності, проявляється у двох основних макроекономічних функціях, які синтезують зміст інституцій в усій їх різноманітності, а також дають змогу краще зрозуміти роль інституцій у процесах суспільно-економічного відтворення, яку вони відіграють у межах економічної системи країни.

По-перше, інституції структурують повторювані взаємодії суб'єктів інтелектуальної власності в економічному середовищі, забезпечують їх координацію, а також сприяють зниженню трансакційних витрат, що пов'язані з привласненням та відчуженням майнових прав інтелектуальної власності, і оптимальному перерозподілу інтелектуального продукту в рамках національної економіки. По-друге, інституції визначають загальні рамки взаємодії економічних агентів у сфері відносин інтелектуальної власності, регулюють деперсоніфіковані трансакції, пов'язані з обміном прав власності на результати інтелектуальної діяльності, а також забезпечують механізм санкціонування на ринку інтелектуальної власності, що дає змогу забезпечити дотримання правил поведінки на ринку, стандартизувати і формалізувати в такий спосіб усі трансакції з об'єктами інтелектуальної власності [7, с. 81–82].

Як уже зазначалося вище, першим складником інституційних засад реалізації інтелектуальної власності є формальні інституції, які представлені нормативними і правовими актами. Першим кроком на шляху формування національного законодавства в галузі інтелектуальної власності стало прийняття у лютому 1991 р. Закону України «Про власність». Ст. 13 Закону визначала серед об'єктів власності громадян твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг та інші результати інтелектуальної праці [2, с. 56]. Цього ж року Україна розпочала процес приєднання до міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності. У грудні 1991 р. Україна підтвердила чинність на своїй території Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про патентну кооперацію та Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків.

Систематизація норм права в галузі цивільно-правового регулювання інтелектуальної власності відбулася у 2003 р., коли було прийнято Цивільний кодекс України, в якому зазначеним питанням була присвячена Книга IV «Право інтелектуальної власності» [5].

Проаналізувавши джерела права інтелектуальної власності в Україні, можна виокремити кілька груп нормативних і правових актів, що врегульовують зазначену сферу суспільних відносин. До першої групи слід віднести Конституцію України, що закладає основи конституційно-правового регулювання інтелектуальної власності. До другої групи варто віднести кодекси України, серед яких, окрім Цивільного кодексу, слід виокремити: Господарський кодекс України, Кодекс України про адміністра-

тивні правопорушення, Кримінальний кодекс України, Митний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Цивільний процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України [4, с. 177–178].

Третю групу утворює загальне законодавство України у сфері інтелектуальної власності. Сюди передусім відносяться закони, які містять окремі норми права інтелектуальної власності і водночас присвячені регулюванню різних сфер суспільних відносин, які виникають у процесі конкретної виробничої, господарської або економічної діяльності. Серед них варто виокремити закони України: «Про друковані засоби масової інформації (пресу)»; «Про племінну справу у тваринництві»; «Про видавничу справу»; «Про захист економічної конкуренції»; «Про наукову і науково-технічну діяльність»; «Про державну підтримку кінематографії» тощо.

Четверту групу формують спеціальне законодавство у сфері інтелектуальної власності, яке складається з 10 законів, які можна розділити на чотири групи:

- спеціальне законодавство України у сфері авторського права і суміжних прав: закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» [3, с. 12];

- спеціальне законодавство України у сфері промислової власності: закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про захист від недобросовісної конкуренції» [3, с. 12];

- спеціальне законодавство України в галузі охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту: закони України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів»;

- спеціальне законодавство України в галузі охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності: закони України «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Останню групу джерел правового регулювання сфери відносин інтелектуальної власності утворюють понад 100 підзаконних нормативних актів. Серед них варто виокремити укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, накази Міністерства освіти і науки України.

Поряд із законодавчими актами, прийнятими Верховною Радою України, а також підзаконними актами центральних органів державної влади важливе місце в системі інституційного регулювання інтелектуальної власності займають міжнародні договори. Нині Україна є учасницею 23 міжнародних договорів, що присвячені регулюванню відносин інтелектуальної власності, серед яких 19 договорів адмініструються Всесвітньою організацією інтелектуальної власності [8]. Решта міжнародних угод включає: Всесвітню конвенцію про авторське право (1952 р.); Міжнародну конвенцію з охорони нових сортів рослин (1961 р.); Стокгольмську конвенцію про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967 р.); Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (1994 р.).

Поряд із розглянутими вище формальними інституціями значний вплив на ефективність регулювання

відносин інтелектуальної власності здійснюють також неформальні інституції, які в окремих випадках можуть підсилити або послабити дію формальних правових норм. Неформальні інституції являють собою стійкі, регулярно відтворювані, некодифіковані і санкціоновані суспільством соціокультурні норми, звичаї, ментальні стереотипи та соціальні практики, які структурують і впорядковують відносини у сфері привласнення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Незважаючи на ідентичні з формальними інституціями функції, неформальні норми та правила відзначаються специфічними рисами, що зумовлюють їх особливе місце в межах інституційної структури суспільства. По-перше, будучи інертними та стійкими до змін, вони закріплюються в індивідуальній та суспільній свідомості й утворюють, таким чином, жорстке ядро інституційної структури суспільства. По-друге, у значній частині випадків неформальні інституції, що формують «генетичну пам'ять» суспільства, здійснюють значно сильніший порівняно з формальними правилами і нормами регулюючий вплив на діяльність економічних суб'єктів, ефективно структуруючи суспільні відносини на міжособовому та міжгруповому рівнях [6, с. 728–729].

Залежно від впливу неформальних інституцій на рівень питомих трансакційних витрат їх поділяють на ефективні та неефективні. На нашу думку, серед ефективних неформальних інституцій, які впорядковують та регулюють відносини інтелектуальної власності, варто виокремити: повагу до творчої інтелектуальної діяльності; використання заохочувальних виплат для працівників, що займаються інтелектуальною діяльністю; суспільний осуд порушень прав інтелектуальної власності; негативне ставлення до корупції; пріоритетність креативних здібностей людини під час працевлаштування; дотримання норм ділової етики та основ економічної культури в господарській діяльності; повага до принципів академічної доброчесності у сфері освіти та науки; високий рівень правової свідомості та відповідальне ставлення до використання об'єктів інтелектуальної власності в господарській діяльності.

На жаль, рівень розвитку інтелектуальної власності в Україні засвідчує наявність цілого комплексу неефективних неформальних інституцій, які здійснюють украй негативно вплив на охорону прав творців інтелектуального продукту. Серед них: економічний опортунізм суб'єктів господарювання, які наважуються на порушення прав інтелектуальної власності для отримання надлишкового прибутку та здобуття короткострокових конкурентних переваг над іншими учасниками ринку;

недостатнє впровадження принципів соціальної відповідальності в діяльність вітчизняних корпорацій, що зумовлює низьку підтримку бізнесом науково-технічної та мистецької діяльності; неповага до права приватної власності з боку значної частини членів суспільства; зневажливе ставлення до інтелектуальної праці як до джерела доходу й основи власного добробуту; корупція та селективне застосування права інтелектуальної власності державним апаратом; низький рівень правової свідомості у сфері інтелектуальної власності; неповага до принципів академічної доброчесності.

Таким чином, неефективні неформальні інституції знижують трансакційні витрати для вузького кола суб'єктів, проте для суспільства рівень питомих трансакційних витрат зростає, що призводить до зменшення трансакцій на ринку інтелектуальної власності та неефективного розподілу прав інтелектуальної власності в економіці країни, коли вона концентрується в руках творців інтелектуального продукту і належним чином не комерціалізується, оскільки суб'єкти господарювання уникають трансакцій із майновими правами інтелектуальної власності через високий рівень пов'язаних із ними трансакційних витрат.

Висновки. Проведений аналіз інституційного забезпечення реалізації відносин інтелектуальної власності в Україні продемонстрував, що вплив формальних та неформальних інституцій у сфері інтелектуальної власності є різноспрямованим і в межах вітчизняної інституційної структури прогресивні формальні норми співіснують із неефективними неформальними правилами, які послаблюють регулюючу дію формальних обмежень і створюють негативні стимули для економічних суб'єктів, мотивуючи їх порушувати права інтелектуальної власності. При цьому стійкість неформальних інституцій та їх здатність до самопідтримки зумовлюють існування в Україні перманентного інституційного розриву в галузі інтелектуальної власності, тобто співіснування абсолютно різних за характером і вектором впливу інституцій.

Актуальність і гострота проблеми забезпечення інноваційного розвитку національної економіки свідчить про об'єктивну необхідність подальшого дослідження відносин інтелектуальної власності. Зокрема, комплексного аналізу потребують суперечності та економічні детермінанти розвитку інтелектуальної власності в Україні. На нашу думку, лише формування в Україні ефективної системи формальних і неформальних інституцій може забезпечити розвиток інтелектуальної діяльності та стимулювати активну комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник; 3-тє вид. Київ: Знання, 2014. 671 с.
2. Право інтелектуальної власності: академічний курс: підручник / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін.; за заг. ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. Київ: Ін Юре, 2007. 696 с.
3. Кодинець А.О. Колізії законодавчого регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. 2015. № 1. С. 11–18.
4. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 276 с.
5. Цивільний кодекс України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 09.07.2018).
6. Helmke G., Levitsky S. Informal institutions and comparative politics: a research agenda. *Perspectives on Politics*. 2004. Vol. 2, Issue 4. P. 725–740.
7. Hodgson G. 1688 and all that: property rights, the Glorious Revolution and the rise of British capitalism. *Journal of Institutional Economics*. 2017. Vol. 13, Issue 1. P. 79–107.
8. WIPO-Administered Treaties / World Intellectual Property Organization. URL: <http://www.wipo.int/treaties/en/index.html> (дата звернення: 17.07.2018).

ИНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ОТНОШЕНИЙ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация. Статья посвящена исследованию институций, регулирующих отношения интеллектуальной собственности в Украине. Определены сущность и значение институционного регулирования в обеспечении реализации отношений интеллектуальной собственности. Проанализирован генезис институционных основ реализации отношений интеллектуальной собственности в Украине. Исследованы содержание и структура формальных институций, которые упорядочивают взаимодействие между субъектами интеллектуальной собственности. Рассмотрены сущность, структура и значение неформальных институций в регулировании интеллектуальной собственности в Украине.

Ключевые слова: институционное регулирование, интеллектуальная собственность, формальные институции, неформальные институции, транзакционные издержки.

INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF REALIZATION OF INTELLECTUAL PROPERTY RELATIONS IN UKRAINE

Summary. Article is devoted to analysis of institutions that regulate intellectual property relations in Ukraine. Nature and role of institutional regulation in ensuring the realization of intellectual property relations are discovered. Genesis of institutional foundations of realization of intellectual property relations in Ukraine is analyzed. Nature and structure of formal institutions that regulate repeated interactions among intellectual property subjects are investigated. Substance, structure and role of informal institutions in regulation of intellectual property relations in Ukraine are considered.

Key words: institutional regulation, intellectual property, formal institutions, informal institutions, transaction costs.

УДК 33.1 (075.8)

Волошанська А. В.

*аспірант кафедри міжнародної економіки та фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Voloshanska A. V.

*PhD student of the Department
of International Economic Analysis and Finance
Lviv Ivan Franko National University*

ПРОБЛЕМИ ВИМІРЮВАННЯ ЯВИЩА ДЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ СВІТУ

Анотація. У статті досліджено явище деіндустріалізації та виокремлено проблеми вимірювання явища деіндустріалізації в різних країнах світу. Доведено, що сьогодні не існує єдиного критерію чи способу вимірювання цього явища. Обґрунтовано, що промислове виробництво відіграло вирішальну роль у створенні нових робочих місць шляхом залучення надлишкової робочої сили з аграрного та інших традиційних секторів економіки та спрямування цієї робочої сили на більш оплачувані сфери діяльності. У цьому зв'язку охарактеризовано два основні прояви деіндустріалізації, які безпосередньо пов'язані з промисловим виробництвом та сферою послуг: процес поступового переходу від виробництва товарів до виробництва послуг, за якого в кінцевому продукті зменшується частка промислового виробництва і збільшується частка послуг, що також можна пояснити зміною частки населення, зайнятого у виробництві товарів і послуг та скорочення обсягів промислового виробництва в структурі експорту країни або регіону.

Ключові слова: явище деіндустріалізації, розвиток, проблеми вимірювання, ефект трудомісткості, ефект частки сектору, сукупний ефект продуктивності праці.

Вступ та постановка проблеми. Аналіз наукових праць провідних теоретиків стосовно явища деіндустріалізації дає можливість виявити її суттєві ознаки. Як правило, вони співставляються з характерними рисами економіки попереднього індустріального суспільства і постіндустріальним розвитком. Постіндустріальній економіці на відміну від індустріальної економіки притаманні такі особливості: зростаючий розвиток сфери виробництва нематеріальних послуг порівняно зі сферою виробництва товарів; перехід від капіталомісткого до наукомісткого типу економічного зростання; зростання витрат на придбання інформації та інформаційних технологій порівняно з витратами на основні фонди; впровадження новітніх технологій, інноваційних процесів, про-

дуктів, засобів, форм управління; реалізація здібностей людей, розвиток освіти, науки, охорони здоров'я як переважна форма нагромадження, що супроводжується різким зростанням інвестицій у знання та інтелектуальний капітал. У цьому зв'язку потребує подальшого дослідження проблема вимірювання явища деіндустріалізації в різних країнах світу і в різні періоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Х. Пальма характеризує деіндустріалізацію як такий етап суспільного буття, за якого кількість зайнятих у промисловості починає зменшуватися, а основним джерелом зайнятості стає сфера послуг [1].

Оскільки деіндустріалізація є відносно новою проблемою в економіці, то сьогодні не існує жодного стан-